

Joel Linnainmäki, tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

SUOMEN JA YHDYSVALTOJEN NEUVOTTELUT PUOLUSTUSYHTEISTYÖSOPIMUKSESTA

ENSIMMÄISET ASKELEET NATO-LIITTOLAISENA

Puolustusyhteistyösopimus mahdollistaa nopean ja tehokkaan toiminnan Suomen ja muiden Nato-liittolaisten välillä. Neuvottelut sopimuksesta nostavat kuitenkin esiin myös vaikeita kysymyksiä Yhdysvaltojen oikeuksista, velvollisuuksista sekä mahdollisuuksista toimia Suomen maaperällä.

Viime vuosien aikana Yhdysvallat on ottanut asiakseen päivittää maailmanlaajuisista kahdenvälisen puolustusyhteistyösopimusten (*Defense Cooperation Agreement, DCA*) verkostoaan. Sopimusten tarkoitus on taata sotilaallisen kaluston ja henkilöstön liikkuminen sujuvasti maasta toiseen. Sopimuksiin on kirjattu yleiset säännöt ja ehdot, joiden puitteissa Yhdysvaltojen asevoimien on mahdollista toimia isäntämaassa esimerkiksi yhteisten sotaharjoitusten ja -koulutusten aikana. Viimeisimpänä Yhdysvallat päivitti puolustusyhteistyösopimuksensa Norjan kanssa vuonna 2022. Niin ikään Suomi, Ruotsi ja Tanska käyvät parhaillaan neuvotteluja omien sopimustensa päivittämisestä.

Puolustusyhteistyösopimukset ovat Pohjoismaille tärkeitä ainakin kolmesta syystä. Ensinnäkin ne ovat edellytys yhteiselle ja Yhdysvaltojen omalle puolustus suunnittelulle sekä puolustusmateriaalin varastoinnille ennakkoon. Näin Yhdysvallat pyrkii takaamaan muun muassa sotilaallisen kaluston riittävyyden ja suunnitelman isäntämaan tukemiseksi kriisitilanteessa. Toisin sanoen Yhdysvallat tavoittelee puolustusyhteistyösopimuksilla turvatakuiden tehokasta toimeenpanoa.

Toiseksi kaikki Pohjoismaat ovat jo pitkään tehneet Yhdysvaltojen kanssa puolustusyhteistyötä, jota ne toivovat voivansa syventää entisestään. Sopimus yksinkertaistaisi yhteisten harjoitusten ja koulutusten suunnittelua.

Kolmanneksi Venäjän laitton hyökkäyssota Ukrainassa on heikentänyt radikaalisti Euroopan turvallisuuspoliittista tilannetta. Pohjoismaat pyrkivät vahvistamaan puolustusvalmiuttaan mahdollisten konfliktien varalta.

Suomella on pitkä maaraja Venäjän kanssa ja sen huoltovarmuus nojaa hankalaan logistiikkaketjuun, joka kulkee Itämeren ja muiden Pohjoismaiden kautta. Näin ollen Suomi olisi täysimittaisessa konfliktissa riippuvainen Nato-liittolaisten ja kumppaneiden toimittamista kriittisistä hyödykkeistä sekä heiltä saatavasta sotilaallisesta tuesta. Suomelle on kansallisen edun näkökulmasta tärkeää luoda edellytykset sille, että huoltovarmuus toimii ja että Yhdysvallat voi tarvittaessa

varastoida ennakoon puolustus- materiaalia Suomeen. Yhteistyötä Yhdysvaltojen maa- ja merivoimien tai esimerkiksi erikoisjoukkojen ja tiedustelun kaltaisten yksiköiden kanssa hyödyttäisi myös voimassa oleva sopimuksellinen viitekehys.

Sopimusneuvotteluista tulee kuitenkin todennäköisesti pitkät ja monimutkaiset, sillä ne pitävät sisällään kysymyksiä vieraan valtion suvereeniudesta ja toimivallasta siinä määrin, mihin Suomessa ei olla totuttu. Norjan käymien neuvotteluiden perusteella tällaisia kysymyksiä ovat muun muassa Yhdysvaltojen joukkojen oikeudet ja velvollisuudet sekä turvallisuussuunnittelu tietyillä alueilla Suomessa.

Puolustusyhteistyösopimuksen ytimessä ovat niin kutsutut yhteisalueet (*Agreed Areas*), joissa sekä isäntämaan että Yhdysvaltojen asevoimat voivat liikkua rajoituksetta. Tällaisia alueita voidaan hyödyntää esimerkiksi harjoituksiin sekä puolustusmateriaalin säilyttämiseen. Yhteisalueiden sisällä on myös mahdollista rajata tiettyjä paikkoja ainoastaan Yhdysvaltojen joukkojen käyttöön. Näihin voisi lukeutua esimerkiksi paikkoja, joissa on Yhdysvaltojen kriittisiä viestintä- tai tiedusteluvälineitä. Tämänkaltaisen Yhdysvaltojen läsnäolo ja infrastruktuuri suomalaisella maaperällä on Suomelle uusi ilmiö. Yhteisalueita tulisi kuitenkin arvioida tarkastelemalla kokonaisuudessaan Yhdysvaltojen toimintaa Pohjoismaissa sekä sitä, miten ne palvelevat Naton yhteistä puolustusta.

Neuvotteluissa on mahdollista määritellä tiettyjä kriteereitä puolustusyhteistyölle. Esimerkiksi Norja ei salli ydinaseiden, maamiinojen tai rypäleammusten tuomista maaperälleen. Kaikkien yhteisalueiden on sijaittava Norjan sotilastukikohtien yhteydessä, tuettava Norjan puolustusta, eikä niiden koon tai sijainnin tule lisätä alueellisia jännitteitä.

Millaisia sopimusehtoja Suomi saattaisi tavoitella? Suomi ei ole halukas julkisesti ilmoittamaan selkeistä reunaehdoista kahdenväliseen yhteistyöhön Yhdysvaltojen tai Nato-liittolaisten kanssa. Suomen puolustusyhteistyö on kuitenkin aina perustunut sen omille puolustusintresseille ja -tarpeille. Yhteisalueiden sijoittaminen jo olemassa oleviin sotilastukikohtiin todennäköisesti lieventäisi lainsäädännöllisiä huolia, sillä tämä pitäisi siviilit erillään Yhdysvaltain turvallisuussuunnittelusta. Suomen ydinenergiakieltä nykyisellään ydinaseiden tuonnin ja hallussapidon.

Puolustusyhteistyösopimus pohjustaa tietä myös yhdysvaltalaisinvestoinneille Suomen sotilasinfrastruktuuriin. Yhdysvaltojen ilmavoimat ilmoitti Norjassa investoivansa yli 119 miljoonaa dollaria Ryggen lentotukikohdan kehittämiseen. Puolustusyhteistyösopimuksen myötä kaikesta Yhdysvaltojen asevoimien rakentamasta infrastruktuurista tulee automaattisesti Norjan omaisuutta, mutta Yhdysvaltojen joukoilla on oikeus niiden käyttöön. Tämä on myös edellytys sille, että Yhdysvaltojen

kongressi voi hyväksyä investoinnit. Suomen tapauksessa Yhdysvaltojen mahdollisesta kiinnostuksesta investointeihin tultaisiin todennäköisesti keskustelemaan neuvotteluissa.

Tiivistetysti voidaan todeta, että Suomen ja Yhdysvaltojen neuvottelut puolustusyhteistyösopimuksesta ovat osoitus maiden asevoimien yhteistyön merkittävästä tiivistymisestä. Sopimus vahvistaisi liittolaisten kykyä tukea ja toimittaa kriittisiä tarvikkeita Suomelle konfliktilanteessa, ja se mahdollistaisi myös Yhdysvaltojen asevoimien investoinnit Suomessa. Neuvotteluja tulisi tarkastella laajemmassa kontekstissa ottaen huomioon Yhdysvaltojen läsnäolo Pohjoismaiden alueella. Yhdysvaltojen roolin määrittelemisen Suomen maaperällä on uusi asia, jota tullaan varmasti käsittelemään eduskunnassa hyvin tiiviisti. Mitä tahansa kriteerejä yhteistyölle Suomi päättää neuvotteluissa edistää, esimerkiksi yhteisalueiden suhteen, tullaan todennäköisesti käyttämään myös tulevaisuudessa uusista alueista keskusteltaessa.

Viime kädessä sopimusta koskevia vaikeita kysymyksiä on pohdittava kansallisen puolustuksen intressien näkökulmasta. Neuvottelut tulevat todennäköisesti viemään aikaa ja olemaan monimutkaiset. Ne ovat kuitenkin välttämätön ja tärkeä askel Naton yhteisen puolustuksen ja Yhdysvaltojen turvatakuiden toimivuuden takaamiseksi. /